

Studiu

**privind durata aflării copiilor în arest preventiv
și instituirea unui mecanism de monitorizare a duratei
detenției preventive**

Elaborat de:

*Dna RAISA BOTEZARU, Președinte-interimar al
Curții Supreme de Justiție*

*Dna OXANA COJOCARU, procuror,
Secția control al executării pedepselor și locurilor de detenție*

*Dna DANIELA COJOCARU, avocat specializat
în acordarea asistenței juridice garantate de stat minorilor*

*DI .VLADIMIR COJOCARU, specialist principal
al Departamentului instituțiilor penitenciare
(coordonator al grupului)*

*În cadrul proiectului:
„Suport Ministerului Justiției în promovarea reformelor justiției pentru copii”
Implementat de Ministerul Justiției în parteneriat cu UNICEF-Moldova*

Chișinău 2011

CUPRINS:

CAPITOLUL I. ASPECTE GENERALE PRIVIND APLICAREA MĂSURII ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVIINȚA MINORILOR

- §1. Sumar executiv/3**
- §2. Argument și metodologia studiului/ 3**
- §3. Contextul general al delicvenței juvenile în Republica Moldova/ 4**
- §4. Cadrul internațional ce reglementează aplicarea arestului preventiv în privința minorilor / 6**
- §5. Experiența altor state în privința aplicării arestului preventiv/ 8**

CAPITOLUL II. SITUAȚIA APLICĂRII ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVIINȚA MINORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

- §1. Reglementări naționale privind aplicarea arestului preventiv în privința minorilor /12**
  - §2. Preferințele instanțelor în privința dispunerii măsurilor preventive/ 16**
    - 2.1 Transmiterea sub supraveghere a minorului - Art. 184 CPP**
    - 2.2 Obligația de a nu părăsi localitatea sau țara- Art. 178 CPP**
    - 2.3 Arestarea la domiciliu - Art. 188 CPP**
    - 2.4 Arestarea preventivă a copilului – măsură excepțională - Art. 186 CPP**
  - §3. Utilizarea elementului nejuridic în examinarea cauzelor cu minori/ 19**
  - §4. Cauzele duratelor lungi de aplicare a arestului preventiv/ 20**

CAPITOLUL III. MONITORIZAREA DURATEI ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVIINȚA MINORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

- §1. Evidența minorilor aflați în arest preventiv în instituțiile de detenție ale Republicii Moldova/24**
  - §2. Situația actuală în privința detenției minorilor în arest preventiv/ 25**
  - §3. Încadrarea juridică a faptelor penale comise de infractori minori / 34**
  - §4. Mecanismul de evidență al termenului de aflare în arest a minorilor / 34**

RECOMANDĂRI

Sumar executiv

În contextul dezvoltării elementelor unei justiții juvenile prietenoase copiilor în Republica Moldova, un domeniu deosebit de important îl reprezintă aplicarea și executarea măsurilor preventive în privința minorilor. Chiar dacă numărul de minori efectiv în detenție este într-o continuă scădere, starea de lucruri în privința condițiilor și duratei executării arestului preventiv rămîne în continuare deosebit de alarmantă, datorită faptului că duratele de deținere a minorilor în arest preventiv sunt destul de mari, variind de la cîteva zile pînă la peste 600 de zile.

În aceste condiții în cadrul studiului s-a urmărit identificarea factorilor determinanți în ceea ce privește frecvența și durata aplicării arestului preventiv față de minori la faza urmăririi penale și examinare judiciară a cauzei și identificarea mecanismului eficient de evidență a termenului arestului preventiv, care să prevină cazurile de depășire a termenelor legali de deținere în stare de arest preventiv a copiilor. De asemenea studiul și-a propus elaborarea a două seturi de recomandări pentru autoritățile publice relevante: (1) recomandări pentru reducerea termenului de arest preventiv a minorilor la faza urmăririi penale și examinare judiciară a dosarului; (2) recomandări pentru elaborarea unui mecanism eficient de evidență a termenului arestului preventiv a copiilor.

Pentru atingerea acestor obiective s-a examinat cadrul juridic național și internațional în domeniul aplicării măsurilor preventive în privința minorilor, precum și s-a efectuat examinarea cazurilor de aflare a minorilor în arest preventiv, prin intermediul bazei de date de evidență al deținuților și a datelor de evidență statistică din cadrul serviciilor speciale ale penitenciarelor cu statut de izolatoare de urmărire penală. În acest sens au fost examinate informațiile în privința a 121 de copii, aflați în arest preventiv în perioada anilor 2009-2010 și primului trimestru al anului 2011.

S-a constatat că în perioada anilor 2009-2010 și a primului trimestru al anului 2011, pentru săvîrșirea diverselor infracțiuni au fost reținuți 140 minori, din care în privința a 105 minori a fost aplicată măsura preventivă - arestul preventiv.

Conform datelor statistice urmărirea penală în majoritatea cauzelor cu minori se efectuează în termen de pană la 3 luni, respectandu-se termenul rezonabil de efectuare a urmăririi penale, deși s-au constatat și cazuri, cînd termenul urmăririi penale a constituit 4 luni și chiar mai mult de 6 luni, chiar dacă durata ținerii învinuitului minor în stare de arest preventiv în faza urmăririi penale, conform prevederilor art.186 alin.(4) Cod procedură penală, poate fi prelungită

numai până la 4 luni în cazuri excepționale, în funcție de: complexitatea cauzei penale, gravitatea infracțiunii sau în caz de pericol al dispariției acestuia.

În cadrul studiului s-a realizat și examinarea selectivă a 60 de dosare penale pornite în privința faptelor comise de copii, în privința cărora a intrat în vigoare sentința de condamnare.

S-a constatat că preferințele instanțelor în privința dispunerii măsurilor preventive este, după cum urmează:

- 1) arestarea preventivă – 45 minori;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara s-au localitatea - 19 minori;
- 3) transmiterea sub supraveghere a minorului - 1 minori;
- 4) arestarea la domiciliu - 2 minori;

În privința celor 45 cazuri de aplicare a arestului preventiv instanțele de judecată foarte vag au reflectat în încheiere și mandat de arest motivele necesității aplicării arestului preventiv în privința copiilor, indicând fraze generale ca „.....bănuitul/învinuitul/inculpatul încearcă să se ascundă....; ...presupunerea că bănuitul/învinuitul/inculpatul se va sustrage de la urmărirea penală....; ...posibilitatea săvârșirii altei infracțiuni;....împiedicarea aflării adevărului”, fără a argumenta în ce constau aceste motive, prin ce se manifestă încercarea de a se ascunde sau de a se sustrage de la urmărirea penală, care este explicația riscului posibilității săvârșirii unei noi infracțiuni și prin ce poate un minor delicvent, să împiedice aflarea adevărului, în ce constă bănuiala rezonabilă.

Aceste situații contribuie direct la diminuarea calității actului de justiție și concluzionează nivelul scăzut de ghidare a instanțelor de judecată cu jurisprudența CEDO, care prin Hotărârea Curții Constituționale din 16 aprilie 2010 a fost recunoscută parte integrantă a dreptului național, purtând un caracter exhaustiv la adoptarea hotărârilor pentru instanțele de judecată naționale.

Respectiv procurorul în demersul său, cât și instanța în hotărârea sa, în majoritatea cazurilor nu au motivat atât necesitatea aplicării arestului preventiv, cât și în ce constă situația excepțională, de asemenea nu au explicat de ce alte măsuri preventive nu vor asigura prezența minorului la urmărirea penală sau în instanță. Această situație este cu atât mai gravă, deoarece în privința dosarelor cercetate, doar în 10 cazuri au fost întocmite referate prezentențiale de evaluare psihosocială a minorilor. Se constată astfel că posibilitățile oferite de legislația procesual penală nu sunt utilizate de către organul de urmărire penală cât și de instanțele de judecată.

Deși evidența datelor privind minorii aflați în conflict cu legea este întreținută la toate fazele procesului penal, de către diferite instituții, durata aflării minorilor în arest preventiv nu este monitorizată. În cadrul studiului s-a constatat că în condițiile actuale monitorizarea

termenului de aflare în arest preventiv al minorilor poate fi realizată de către serviciile speciale ale izolatoarelor de urmărire penală subordonate MJ.

De menționat este faptul că în cadrul studiului a mai fost relevată o problemă majoră a sistemului de justiție al Republicii Moldova și anume faptul că peste 55% dintre minorii arestați au fost deținuși și în instituțiile subordonate MAI, cu perioade cumulate, cuprinse între 10 zile și peste 200 de zile.

În procesul de elaborare a studiului s-au conturat două seturi de recomandări pentru reducerea termenului de arest preventiv a minorilor la faza urmăririi penale și examinarea judiciară a dosarului și privind elaborarea unui mecanism eficient de evidență a termenului arestului preventiv a copiilor.

CAPITOLUL I. ASPECTE GENERALE PRIVIND APLICAREA MĂSURII ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVINȚA MINORILOR

Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și se va folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă perioadă de timp posibilă.

(Convenția Națiunilor Unite privind drepturile Copilului (1990))

§1. Argument și metodologia studiului

Arestarea preventivă este cea mai gravă dintre măsurile preventive care se poate dispune numai în condiții stricte prevăzute de lege. Prin arestarea preventivă se aduce atingere unei libertăți fundamentale a omului și anume libertatea persoanei, garantată de Constituție și de convențiile privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Din acest motiv, lipsirea de libertate a unei persoane constituie excepția și nu starea firească în care o persoană este cercetată în cursul procesului penal.

Deși majoritatea actorilor implicați în procesul de îndeplinire a justiției le este cunoscut faptul că efectele încarcerării minorilor produc un mare prejudiciu celor din urmă, termenele de deținere a minorilor în arest preventiv sunt destul de mari, variind de la câteva zile până la peste 600 de zile.

Scopul studiului îl reprezintă identificarea factorilor care vizează frecvența și durata aplicării arestului preventiv față de minori la faza urmăririi penale și examinarea judiciară a cauzei. De asemenea identificarea mecanismului eficient de evidență a termenului arestului preventiv, care ar permite identificarea depășirilor termenelor legali de deținere în stare de arest preventiv a copiilor. Elaborarea a două seturi de recomandări pentru autoritățile publice relevante: (1) recomandări pentru reducerea termenului de arest preventiv a minorilor la faza urmăririi penale și examinarea judiciară a dosarului; (2) recomandări pentru elaborarea unui mecanism eficient de evidență a termenului arestului preventiv a copiilor.

Pentru realizarea studiului au fost formulate următoarele obiective:

a) Analiza comparativă a conformității legislației naționale în domeniul justiției pentru copii cu convențiile și standardele internaționale, inclusiv cu prezentarea experienței altor state în acest domeniu;

b) Identificarea nominală a minorilor deținuți în arest preventiv în perioada 01.01.2009 - 01.05.2011;

c) Evaluarea situației minorilor aflați în detenție preventivă conform criteriilor de vârstă, sex și caracteristica după infracțiunea incriminată.

d) Examinarea duratelor aflării copiilor în arest preventiv;

e) Identificarea cauzelor/factorilor care au contribuit la depășirea termenului respectiv, inclusiv stabilirea coraportului acestor termene cu nivelul de respectare a criteriilor de apreciere a termenului rezonabil de soluționare a cauzei penale (ex. complexitatea cazului, comportamentul părților la proces, conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată etc.);

f) Identificarea frecvenței solicitării de către organul de urmărire penală a referatului presentențial întocmit de către organul de probațiune în privința minorilor bănuiți/învinuiți de săvârșirea infracțiunii și importanța datelor din referatul presentențial la aplicarea arestului preventiv în privința minorilor.

Pentru atingerea acestor obiective a fost examinat cadrul juridic național și internațional în domeniul aplicării măsurilor preventive în privința minorilor, precum și fiecare caz de aflare a minorilor în arest preventiv, prin intermediul bazei de date de evidență al deținuților și a datelor de evidență statistică din cadrul serviciilor speciale ale penitenciarelor cu statut de izolatoare de urmărire penală. În acest sens au fost examinate informațiile în privința a 121 de copii. În cadrul studiului s-a realizat și examinarea selectivă a 60 de dosare penale pornite în privința faptelor comise de copii, în privința cărora a fost pronunțată și intrată în vigoare sentința de condamnare. Aceste dosare au fost selectate aleatoriu, din diferite instanțe de judecată, în privința cărora au fost dispuse față de minori măsuri preventive. Dintre metodele utilizate menționăm interpretarea inductivă, deductivă, comparativă, explicația cauzală a datelor acumulate.

§2. Contextul general al delincvenței juvenile în Republica Moldova

În Republica Moldova delincvența juvenilă este o problemă dificilă. Nivelul scăzut de trai, diminuarea sistemului de valori în perioada de trecere la democrație și economia de piață sunt doar unele dintre cauzele creșterii nivelului acestui fenomen, alt factor constituindu-l atragerea copiilor în structurile criminalității organizate.

Evoluția delincvenței juvenile în societatea contemporană a determinat organismele internaționale și naționale să se preocupe de reducerea minorilor în conflict cu legea, iar prevenirea delincvenței juvenile să reprezinte o parte importantă în reducerea criminalității în societate.

O dată cu semnarea de către Republica Moldova a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și aderarea la alte standarde internaționale au fost inițiate o serie de acțiuni pentru ajustarea legislației naționale și a practicii judiciare la normele internaționale.

Dinamica, structura și tendințele criminalității juvenile denotă faptul că 83 % - constituie sustragerile din avutul proprietarului. De către minori și cu participarea acestora au fost și sunt

săvârșite infracțiuni grave și deosebit de grave cum ar fi omoruri, cauzarea de vătămări grave a integrității corporale și sănătății, violuri, furturi, acte de huliganism.

Analiza datelor statistice privind delincvența juvenilă relevă că, situația criminogenă între minori continuă să fie influențată de condițiile în care cresc și se educă copiii, determinându-se rolul diminuat al părinților și a corpului didactic din instituțiile de învățământ în educația și instruirea copiilor.

Delicvența juvenilă din ultimii ani relevă că nivelul criminalității între minori este destul de înalt și constituie aproximativ 10% din numărul total al infracțiunilor înregistrate.

În perioada anilor 2009-2010 și primului trimestru al anului 2011, de către organele procuraturii și organul de urmărire penală, au fost pornite, 4 616 cauze penale cu participarea infractorilor minori. Din acestea, 3 929 au fost finisate, inclusiv 1 880 expediate cu rechizitoriu în instanța de judecată, iar 2 045 cauze penale au fost încetate din diferite motive.

§3. Cadrul internațional ce reglementează aplicarea arestului preventiv în privința minorilor

Constatăm că reglementările internaționale acceptă privarea de libertate a minorilor în anumite cazuri. Menționăm de asemenea că nici unul dintre documente nu se referă în mod expres la condițiile aplicării arestului preventiv, exceptând jurisprudența CEDO care a dezvoltat condițiile care justifică luarea măsurii privative de libertate în raport cu exigentele convenției. Mai jos ne-am propus să prezentăm principalele documente internaționale în domeniul justiției juvenile, care vizează și condițiile aplicării arestului preventiv față de copii:

- Convenția cu privire la Drepturile Copilului;
- Regulile Standard Minimale ale Națiunilor Unite în Administrarea Justiției Juvenile (Regulile de la Beijing adoptate în 1985 prin rezoluția Adunării Generale 40/33);
- Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh adoptate în 1990 prin rezoluția Adunării Generale 45/112);
- Regulile Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privați de Libertate (adoptate în 1990 prin rezoluția Adunării Generale 45/113);
- Liniile directoare de acțiune privind copiii implicați în sistemul de justiție penală (adoptate prin rezoluția Consiliului Economic și Social 30/1997);
- Regulile Minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo /1990);
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
- Convenția împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante;

- Convenția din 4 noiembrie 1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, amendată prin Protocoalele nr. 11 și 14 și însoțită de Protocolul adițional și de Protocoalele 4, 6, 7, 12 și 13.

Toate aceste instrumente furnizează un cadru cuprinzător de funcționare al sistemului de justiție juvenilă, în special pe segmentul aplicării arestului preventiv.

În conformitate cu dispozițiile art. 37 alineatul 1 lit. (b) din Convenția cu privire la drepturile copilului, aceștia nu trebuie să fie privați de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Dacă se află în arest, copiii trebuie să fie separați de adulți, cu excepția cazurilor în care se consideră că este în interesul copilului să nu se procedeze astfel. Toți copiii privați de libertate vor fi tratați uman și cu respect, și într-un mod care să țină seama de nevoile lor specifice. Un astfel de tratament uman include dreptul la asistența juridică sau de altă natură, cum ar fi serviciile medicale sau psihologice. Același articol din Convenție, precum și Regulile de la Tokyo, care sunt cunoscute și sub numele de “Standarde și Reguli minime ale Națiunilor Unite privind măsurile non - custodiale” prevăd de asemenea și faptul că, în cazul copiilor, se poate recurge la privarea de libertate doar ca la o măsura extremă și pentru perioada cea mai scurtă care se impune.

Conform prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului, orice copil are dreptul să conteste legalitatea măsurii privative de libertate, adresându-se autorității competente, relevante, independente și imparțiale, precum și să primească o soluționare imediată a cauzei.

Documentele Națiunilor Unite recomandă excluderea recurgerii la detenție preventivă pentru minori, cu excepția cazurilor de infracțiuni deosebit de grave comise de minori cu vârste mai mari, iar în acest caz, durata detenției preventive va fi limitată, minorii fiind separați de adulți iar hotărârile de acest gen fiind în principiu, luată după consultări prealabile cu un serviciu social, în vederea alegerii unor măsuri alternative.

Regulile Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor Privați de Libertate definesc “privarea de libertate” ca fiind o formă de detenție sau încarcerare, sau plasarea într-un așezământ securizat public sau privat pe care o persoană cu vârsta mai mică de 18 ani nu-l poate părăsi când dorește, în virtutea unui ordin emis de orice autoritate judiciară, administrativă sau publică (regula 11 lit. b). Regulile se aplică tuturor formelor de privare de libertate în orice tip de instituție. Acestea enunță câteva principii fundamentale, dintre care primul declară că sistemul de justiție juvenilă trebuie să susțină drepturile și siguranța copiilor și să promoveze bunăstarea lor fizică și psihică. Regulile se aplică nu numai în cazul instituțiilor din justiția juvenilă, dar și în cazul oricărei privări de libertate pe motive de sănătate sau de protecție socială. Ele pornesc de la premisa că protecția copiilor privați de libertate constituie un serviciu social de mare importanță.

Referitor la arestul preventiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului menționează în articolul 5 alineatul 1 că: orice persoană are dreptul la libertate și siguranță și nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor expres prevăzute de normele legale și în conformitate cu căile legale; orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limba pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa; orice persoană arestată sau reținută trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și a dreptului de a fi judecată, într-un termen rezonabil, sau eliberată în cursul procedurii, iar punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea celui interesat la judecată.

Aceste reglementări internaționale consacră o serie de principii în legătură cu privarea de libertate a copiilor și anume:

1. Privarea de libertate trebuie să fie folosită numai ca măsură ultimă, doar pentru cel mai scurt timp posibil și într-un mod nediscriminatoriu (articolele 2 și 37 lit. b din Convenție cu privire la drepturile copilului);

2. Fiecare copil privat de libertate va avea dreptul la acces imediat la asistența juridică și de altă natură (art. 37 lit. d din Convenția cu privire la drepturile copilului);

3. Înființarea de instituții mici deschise este încurajată pentru a permite tratamentul individualizat și pentru a evita efectele negative suplimentare pe care le are privarea de libertate (Regula 30 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privăți de Libertate);

4. Minorii pot fi privați de libertate numai în unități care respectă drepturile omului și demnitatea copilului. Astfel de unități trebuie să garanteze desfășurarea de activități și de programe de promovare a sănătății, respectului de sine și a simțului responsabilității din partea copilului (Regula 12 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privăți de Libertate);

5. Privarea de libertate trebuie să fie organizată astfel încât să respecte dreptul copilului la viața de familie și să nu piardă din vedere scopul reintegrării lui (Directiva 20 pentru Acțiune împotriva Copiilor în Sistemul de Justiție Penală și Regula 30 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privăți de Libertate);

6. Toți copiii privați de libertate trebuie să fie ajutați să-și înțeleagă drepturile și obligațiile în timpul detenției și să fie informați asupra a ceea ce se urmărește prin asistența care le va fi acordată (Regula 25 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privăți de Libertate);

7. Întregul personal care se ocupă de copii privați de libertate trebuie să fie instruit corespunzător (Regula 85 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privăți de Libertate);

8. Toți copiii trebuie să beneficieze de programe menite să-i ajute să se reintegreze în societate (art. 40 alineatul 1 din Convenție cu privire la drepturile copilului);

9. Copiii privați de libertate au dreptul la cele mai bune condiții de sănătate posibile și la facilități pentru tratarea bolilor și recuperare medicală (art. 24 din Convenție cu privire la drepturile copilului);

10. Purtarea și uzul de armă de către personal în instituțiile de detenție pentru copii sunt interzise (Regula 65 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privați de Libertate);

11. Impunerea disciplinei trebuie să țină seama de respectul pentru demnitatea copilului (Regula 66 a Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Privați de Libertate);

12. Întregul personal care lucrează cu copii trebuie să fie pe deplin răspunzător pentru acțiunile sale (Regulile Națiunilor Unite Nr. 72-78).

§4. Experiența altor state în privința aplicării arestului preventiv

În România durata maximă a arestării preventive a inculpatului minor în cursul urmăririi penale nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de 90 de zile, iar durata maximă a arestării preventive a inculpatului minor în cursul judecării în primă instanță și în apel nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de 9 luni, în cazul infracțiunilor pedepsite cu închisoarea de până la 10 ani și respectiv 18 luni în cazul infracțiunilor pedepsite cu detențiune pe viață sau închisoarea mai mare de 10 ani.

În Republica Federală Germania organul competent să emită mandatul de arestare procedează de regulă la luarea acestei decizii în lipsa persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni, la cererea procurorului sau chiar din oficiu, cand circumstante deosebite o impun. Competenta de solutionare a cererii apartine unui judecator al Tribunalului districtului, unde s-a comis infractiunea sau în jurisdicția căruia se afla domiciliul acuzatului. Dacă s-a dispus deja trimiterea în judecata, competenta apartine instantei de fond.

Dispozitiile art. 121 din codul federal de procedură penală indică în mod concret și în cazuri mult mai restranse conditiile necesare pentru emiterea unui mandat de arestare și anume exista o suspiciune temeinica, bazata pe probe, ca persoana în cauza a comis o infractiune și exista, de asemenea, motive de arest precum:

1. constatarea că acuzatul s-a sustras sau se ascunde;
2. existența riscului ca acuzatul să se sustragă în cadrul procesului penal (anchetei sau judecatii);
3. comportamentul acuzatului, care naște suspiciunea că acesta:
  - a. va sustrage, degrada, distruge sau falsifica probele materiale;
  - b. va influenta în mod ilegal co-acuzatii, martorii sau expertii;
  - c. va determina pe alții să procedeze în acest sens și astfel aflarea adevarului va fi zădărnicită.

Pe de altă parte, în cazul unor infractiuni de o gravitate sporită, anume indicate (ex: vătămare corporală gravă, tâlharie ori când viața sau integritatea unei persoane a fost pusă în pericol) măsura arestării preventive poate fi luată doar în baza suspiciunii de comitere a unei infractiuni, fara a mai fi nevoie sa se constate existenta motivelor de arest.

De asemenea, savîrsirea unei infractiuni deosebit de grave (ex : omor, viol, trafic de droguri) constituie, conform legii, ea insasi, motiv de arest, atunci cand elemente de fapt indica riscul ca pana la aplicarea pedepsei, acuzatul va săvîrși alte infractiuni de același gen sau va continua comiterea celei care i se reține în sarcină.

Infractiunile cu gravitate redusa ‘beneficiază’ de un tratament diferențiat față de cele arătate anterior. Astfel, dacă pedeapsa este închisoarea de maxim sase luni sau 180 de zile-arestarea nu se poate dispune, invocand riscul de îngreunare a aflării adevărului, iar riscul de sustragere de la procedurile penale va putea fi avut în vedere doar dacă acuzatul nu poate oferi dovezi a identității sale, nu are domiciliu sau reședință permanentă sau anterior s-a sustras de la anchetă sau judecata ori a facut pregătiri în acest sens.

Desi în principiu, motivele de arest aratate anterior sunt aceleasi ca și cele din Codul de procedura penala al RM, se observa ca în privinta acestora, legislatia federala germana acorda o mai mare atentie echilibrului, de obicei precar, între libertatea individului și necesitatile bunei desfasurari a procesului penal, prin eliminarea unor conditii prea generale sau neintemeiate de genul starii de recidiva sau delictul flagrant.

Mandatul de arestare cuprinde în mod obligatoriu numele celui acuzat, infractiunea pe care este suspectat că a comis-o, cu descrierea sa exactă, textul de lege aplicabil, motivele de arest precum și elementele de fapt care demonstreza existenta lor. Imediat dupa arestare, persoana acuzată este informată de conținutul mandatului sau, dacă pe moment acest lucru nu este posibil, i se voraduce la cunostinta în mod provizoriu motivele pentru care este arestat. De asemenea, un membru de familie sau o persoana de încredere va fi informată despre arestare sau, dacă desfasurarea anchetei nu este periclitata, acest lucru poate fi facut chiar de catre cel arestat.

În cel mai scurt timp, dar nu mai tarziu de ziua urmatoare arestarii, persoana acuzata este adusa în fața unui judecator competent potrivit legii sa examineze legalitea măsurii luate. În cadrul acestei proceduri preliminare, celui acuzat i se vor indica elementele care il incrimineaza și va fi informat de dreptul de a raspunde și a combate invinuirea adusa sau de a nu face declaratii și de posibilitatea de a combate temeinicia celor aratate în mandatul de arestare și de a prezenta orice elemente de fapt în favoarea sa.

Odată ce judecătorul a decis că mandatul de arestare emis este legal și temeinic, nu mai este necesară prelungirea sau menținerea sa decît după trecerea unei perioade de trei luni și nu din 30 în 30 de zile sau la fiecare 60 de zile. El va produce efecte pana la pronuntarea unei

sentințe de condamnare. În schimb, acuzatul poate în orice moment să conteste legalitatea sa sau să ceară suspendarea executării mandatului de arestare, adică să ceară punerea în libertate provizorie.

Durata maximă a arestării preventive este de șase luni, ceea ce reprezintă de fapt și limita maximă pe care o poate atinge măsura arestării atât în cursul urmăririi penale, cât și a judecării cauzei. Ea poate fi depășită doar în cazurile în care durata investigației ce se desfășoară sau dificultatea cazului o impun, printr-o decizie a Tribunalului Superior Regional.

În Statele Unite ale Americii – institutul arestării preventive, ca de altfel în întregul drept anglo – saxon bazat pe *common law* din care se inspiră, este aceea că pentru a se lua această măsură se cere a fi îndeplinită o singură condiție și anume existența de motive temeinice (*probable cause*) care justifice suspiciunea că persoana în cauză a săvârșit o infracțiune; nu este necesară demonstrarea existenței unui pericol pentru ordinea publică sau a unui risc în cazul lăsării în libertate a celui acuzat.

În cadrul procedurii penale a Statelor Unite (care se aplică în tribunalele federale), competența de emitere a mandatului de arestare aparține unor judecatori anume desemnați de lege numiți judecatori – magistrați (*magistrate judges*). Decizia se ia în urma cererii organelor de anchetă, cerere sprijinită de o declarație dată sub jurământ (*affidavit*). Mandatul va fi semnat de judecătorul magistrat, care l-a emis și va conține numele acuzatului, descrierea amănunțită a faptei comise, precum și ordinul de a-l aduce pe acuzat în fața oricărui magistrat disponibil. El va înmâna mandatul de arestare, oricărui seraf federal (US Marshall) sau oricărui ofițer autorizat în vederea punerii în executare (agent al FBI, Fiscului, Administrației Antidrog, etc.)

Imediat după arestare, acuzatul este adus ‘în cel mai scurt timp’ (*without necessary delay*) în fața celui mai apropiat magistrat–judecător federal, sau dacă acest lucru este imposibil în fața oricărui ofițer judiciar. Dacă fapta de care este acuzat nu necesită un proces cu jurați, magistratul–judecător în fața căruia este adus acuzatul îl va informa de drepturile sale și va proceda la judecarea în fond. Dacă fapta acuzatului trebuie judecată de un complet de jurați, el îl va informa pe acuzat doar de învinuirile care îi sunt aduse, de dreptul de a păstra tăcerea, de dreptul de a angaja un avocat sau de a cere desemnarea unuia din oficiu, atunci când posibilitățile sale nu-i permit angajarea unuia, precum și modalitățile în care poate cere și obține eliberarea sa din arest. Totodată, conform Codului Statelor Unite (*United States Code*) și regulilor de procedură promulgate de către Curtea Supremă de Justiție (*Federal Rules of Criminal Procedure*), cel acuzat are dreptul la o examinare preliminară a cazului sau, procedura ce are ca scop stabilirea existenței unor motive temeinice care să sprijine suspiciunea comiterii infracțiunii și că cel acuzat a săvârșit-o. Examinarea va avea loc într-un termen maxim de 20 de zile, dacă acuzatul a fost pus în libertate sau de 10 zile dacă se află încă în arest. Examinarea preliminară

nu va avea loc dacă în termenele aratate mai sus, Marele Juriu (*Grand Jury*) al Tribunalului Districtual emite actul de acuzare (*indictment*).

Eliberarea acuzatului în sistemul de drept american este o institutie care are o vechime de sute de ani. În momentul în care acuzatul este adus în fața unui ofiter judiciar (prin aceasta intelegandu-se magistratul–judecator sau judecatorul districtual atunci cand Marele Juriu a emis actul de acuzare și a hotarat trimiterea în judecata), acesta va dispune eliberarea sa intr-una din urmatoare modalități:

a) eliberarea ‘pe cuvânt’ sau ‘pe incredere’ (*upon personal recognizance*), fara a se stabili vreo obligatie sau masura de supraveghere și fara a se plati vreo cautiune;

b) eliberarea contra unei cautiuni negarantate, care inasa nu va trebui depusa la dispozitia instantei, ci se va plati doar în cazul revocarii eliberarii;

c) eliberarea cu stabilirea unor conditii de asemenea natura încat sa asigure prezenta acuzatului la proces și siguranta persoanelor și comunitatii, conditii care pot include:

- lasarea în custodia unei persoane anume desemnate, care sa poata exercita supravegherea sa și care sa anunte orice incalcare a conditiilor eliberarii;

- pastrarea sau cautarea activa a unui loc de munca ;

- participarea la programe educationale ;

- restrictii în ceea ce priveste contactul cu anumite persoane, domiciliu sau deplasari ;

- interzicerea luarii de contact cu presupusa victima a infractiunii sau cu potentialii martori;

- prezentarea în mod regulat la politie, serviciu de supraveghere (*pretrial service*) sau orice alta institutie;

- reintoarcerea domiciliu la o anumita ora;

- interzicerea portului de arme de foc, mecanisme destructive sau alte arme periculoase ;

- interzicerea consumului de alcool, narcotice sau alte substante;

- supunerea la tratament medical, psihologic sau psihiatric, inclusiv tratament contra dependentei de alcool sau droguri, inclusiv internarea medicala în acest scop;

- posibilitatea de a i se confisca, în caz de neprezentare, anumite bunuri de o valoare stabilita, concomitent cu dovedirea dreptului de proprietate asupra acestor bunuri și eventualele sarcini în privinta lor;

- depunerea unei cauțiuni garantate de acuzat sau de alte persoane (simplici particulari sau firme autorizate). Quantumul cauțiunii se stabileste dupa reguli stricte, în functie de gradul infractiunii (delict sau crima)^[1];

---

[1] Ex: în statul California regulamentul stabileste pentru fiecare infractiune quantumul sumei ce trebuie depuse, iar fiecare circumstanta agravanta duce la adaugarea unui spor suplimentar (a se vedea www.lasuperiorcourt.org).

- reintoarcerea în arest pentru o anumita perioada a zilei, dupa orele de munca sau scoala;

- orice alta conditie care, în opinia judecatorului, va asigura prezenta acuzatului la proces, precum și siguranta persoanelor și a comunitatii.

Daca în urma unei audieri (*detention hearing*) judecatorul considera ca nici o conditie sau combinatie de conditii nu va asigura prezenta acuzatului la proces, siguranta persoanelor sau a comunitatii ori neobstructionarea cursului justitiei de catre acuzat prin influentarea într-un fel sau altul martorii sau juratii, el va amite un ordin în care, luand în considerare natura infractiunii (ex : infractiune cu violenta sau trafic de droguri), greutatea dovezilor impotriva acuzatului, trecutul și personalitatea celui în cauza (caracter, stare de sanatate fizica sau psihica, legaturi de familie, resurse financiare, antecedente penale, comportarea în cazul altor procese, etc.), va dispune mentinerea în arest a acuzatului în custodia Procurorului General.

§5. Jurisprudența CEDO în privința aplicării arestului preventiv

Articolul 5 §3 din Convenție impune ca măsura arestării minorului sa fie luată numai în baza unor motive pertinente și suficiente și, nu în ultimul rând, ținând cont de vârsta acestuia. Este evident că durata arestării unui minor trebuie sa fie mai scurtă decât cea a unui adult, deoarece aceasta durată trebuie analizata în funcție de vârsta și de personalitatea persoanei arestate. În acest sens, Curtea Europeana a pronunțat o hotărâre de violare a art. 5 § 3 pe motivul ca autoritățile nu au ținut cont de vârsta minorului în momentul în care au decis să prelungească măsura arestării (care dura deja de 4 luni). Sunt de menționat în acest sens cauzele *Selcuk* (din 10 ianuarie 2006) și *Nart* (6 mai 2008) c. Turciei. În prima cauza, reclamantul avea 16 ani în momentul arestării. După ce a observat că motivele evocate de instanța internă pentru prelungirea măsurii arestării minorului erau „stereotipe”, Curtea Europeana a sancționat absența unor date factuale care să permită luarea unei astfel de masuri, precum și neluarea în considerare a vârstei minorului (v. *Salcuk* §§ 34-35). În cauza *Nart* Curtea a decis condamnarea Turciei pentru încălcarea art. 5 § 3 pe motivul că reclamantul, care avea 17 ani în momentul arestării, a fost ținut în arest timp de 48 de zile, motivele la baza arestării sale nefiind suficiente pentru justificarea unei astfel de privări de libertate. În plus Curtea a ținut cont în luarea deciziei și de faptul ca minorul nu a fost ținut în arest separat, ci împreună cu adulți, ceea ce contravine Recomandării 2006 (2) Comitetului de Miniștrii al Consiliului Europei, Cartei Sociale și Convenției Națiunilor Unite privind drepturile Copilului.

În cadrul prezentului studiu ne-am propus să examinăm și să prezentăm alte câteva cazuri, în privința adulților, din Jurisprudența CEDO, care se referă la Articolul 5 “Dreptul la libertate și siguranță”, și anume în ceea ce privește duratele exagerate de aplicare a măsurii preventive a arestului.

Cauza Sulaoja c. Estoniei (15 februarie 2005, 55939/00) –

Prelungirea arestării

În Hotărârea Sulaoja c. Estoniei, Curtea a statuat că simplele constatari făcute de către instanță cu privire la starea reclamantului nu sunt suficiente pentru a putea vorbi despre motive care justifice detenția. Reclamantul a fost arestat pentru tâlhărie, fiind deținut preventiv timp de peste 1 an și 10 luni. Decizia de menținere în stare de arest a fost motivată de faptul că reclamantul a mai fost condamnat în trecut, nu are serviciu sau o locuință, astfel că există riscul să comită o altă infracțiune. Cele două cereri ale sale de eliberare au fost judecate și respinse definitiv după mai mult de două luni de fiecare dată.

Potrivit Art. 5 § 3 Curtea a amintit că persistența motivelor de privare de libertate este o condiție *sine qua non* a menținerii unei persoane în stare de arest. În speță, Curtea a admis că gravitatea faptei comise și celelalte rațiuni ar fi putut justifica detenția inițială a reclamantului. Pe de altă parte, simplele constatari făcute de către instanță cu privire la starea reclamantului nu sunt suficiente pentru a putea vorbi despre motive care justifice detenția. Instanțele interne nu au punctat care ar fi infracțiunea pe care reclamantul ar putea să o mai comită. La aceasta se adaugă faptul că autoritățile naționale nu au manifestat suficientă diligență în instrumentarea cu celeritate a cauzei, existând perioade de timp mari de inactivitate judiciară din partea organelor de anchetă. De aceea, art. 5 § 3 a fost violat.

Prin prisma art. 5 § 4 Curtea a considerat că intervalul de două luni de la cererea de eliberare din starea de arest până la judecarea definitivă a acesteia este prea lung pentru ca dispozițiilor art. 5 § 4 să fi fost respectate.

Cauza Al Akidi c. Bulgariei (31 iulie 2003, 35825/97)

- Prelungirea arestării preventive. Condiții.

În hotărârea Al Akidi c. Bulgariei, s-a stabilit că reținerea unei persoane în detenție pe o perioadă lungă trebuie să fie justificată de probe temeinice de vinovăție și de pericolul dispariției inculpatului.

Reclamantul, cetățean irakian, a fost arestat la 10 septembrie 1993 pentru evaziune fiscală. La momentul arestării sale, acesta trăia în Bulgaria de 12 ani și era căsătorit cu o persoană de cetățenie bulgară. Reclamantul a fost deținut în stare de arest preventiv din 1993 până în 1997 când a fost condamnat, în primă instanță, la 11 ani de închisoare. Procesul său

penal a durat din 5 aprilie 1994 până la 22 martie 1999, când reclamantului i-a fost respinsă și ultima cale de atac de către Curtea Supremă de Casație din Bulgaria.

Curtea a reținut că reclamantul a fost deținut în arest preventiv timp de 3 ani, 4 luni și 21 de zile. Potrivit jurisprudenței sale constante, reținerea unei persoane în detenție pe o perioadă atât de lungă trebuie să fie justificată de probe temeinice de vinovăție și de pericolul dispariției inculpatului. Curtea admite faptul că gravitatea acuzațiilor poate justifica arestarea preventivă a unei persoane, însă, de la un moment dat, menținerea acestuia în stare de detenție nu se mai justifică pe simplul motiv al gravității faptelor de care inculpatul este acuzat. Or, cum în cazul de față motivul principal al menținerii stării de arest preventiv, potrivit legii bulgare aplicabile, era gravitatea acuzațiilor aduse reclamantului, menținerea stării de detenție pe o perioadă atât de lungă nu se justifică. Argumentul că reclamantul era cetățean irakian, existând posibilitatea ca el să fugă în țara de origine, nu este relevant în opinia Curții, deoarece instanțele naționale nu au analizat faptul ca reclamantul locuia și era căsătorit în Bulgaria de 12 ani. Mai mult, întrucât procedura s-a prelungit extrem de mult datorită unor întâzieri de care au fost responsabile autoritățile judiciare bulgare, Curtea a concluzionat că acestea au eșuat în a manifesta o diligență specială în raport de durata procedurii în care inculpatul este privat de libertate. Prin urmare, Curtea a reținut o violare a art. 5 parag. 3 din Convenție.

Cauza Schenkel c. Olandei (27 octombrie 2005, 62015/00)–

Legalitatea arestării. Garanții contra arbitrariului.

Conform hotărârii Schenkel c. Olandei, , Schenkel acuzat în iunie 1996 că ar fi agresat două persoane a fost arestat provizoriu. În octombrie 1996, o instanță a stabilit că reclamantul a comis o tentativă de omor. Considerând că acesta suferă de tulburări mintale și are antecedentă a unor acte de violență, instanța a emis o ordonanță de internare medicală – numită TBS. Ordonanță TBS a fost pusă în executare în noiembrie 1996. În așteptarea eliberării unui loc în instituțiile medicale, reclamantul a fost deținut într-un penitenciar ordinar. La 9 noiembrie 1998, instanța a decis prelungirea cu doi ani a valabilității ordonanței TBS. Contra acestei decizii reclamantul a formulat apel, ce a fost respins la 8 mai 2000, când instanța de apel a prelungit perioada de valabilitate a ordonanței pentru alte motive. În august 2000, avocatul reclamantului a cerut o copie după încheierea de ședință, însă a fost informat că nu s-a mai întocmit nici o încheiere. Reclamantul a fost internat într-o clinică psihiatrică în martie 1999.

Lipsa unei încheieri de ședință care să cuprindă rezumatul dezbaterilor și soluția dată echivalează, în lumina jurisprudenței Curții, cu o violare a art. 5§1. Lipsa arbitrariului în privarea de libertate a unei persoane poate fi probată doar indicând cu exactitate motivele care stau la

baza deciziei. În lipsa unui act judiciar care să le cuprindă, Curtea a considerat că nu există nici o garanție contra arbitrariului.

Cauza Dumont-Maliverg c. Franței (31 mai 2005, 57547/00 și 68591/01)–

Arestare preventivă. Motive. Pericol pentru ordinea publică.

În hotărârea Dumont-Maliverg c. Franței, s-a constatat că existența unui pericol pentru ordinea publică, care să justifice menținerea unei persoane în stare de arest nu trebuie să se refere la o ordine publică abstractă

instanța trebuind să justifice în termeni concreți prin ce se manifestă acea atingere a ordinii publice. Întrucât în speță instanța nu a făcut apel la o astfel de motivare, art. 5 § 3 a fost violat, cu atât mai mult cu cât riscul de presiune asupra martorilor s-a atenuat odată cu audierea acestora.

Cauza Picaro c. Italiei (9 iunie 2005, 42644/02)–

Arestare preventivă. Durată maximă. Mod de calcul. Concurs de infracțiuni.

Potrivit hotărârii Picaro c. Italiei, atunci când dreptul intern al unui stat stabilește o limită temporală maximă pentru care se poate dispune arestarea unei persoane, această limită nu trebuie raportată la fiecare infracțiune în parte pentru care inculpatul este anchetat, ci se raportează la durata totală a detenției acestuia.

În speță, Curtea a constatat că, după ce a fost arestat pentru o faptă, reclamantul a fost pus sub acuzare și pentru o altă faptă. În conformitate cu cele expuse mai sus, Curtea a considerat că durata maximă a arestării de 6 luni se raportează la data arestării sale, fără să aibă vreo relevanță faptul că reclamantul a fost inculpat și pentru o altă faptă, în raport de care nu mai curge un termen nou de 6 luni. De aceea, Curtea a constatat că reclamantul a fost deținut timp de 24 de zile, contrar dispozițiilor de drept intern, ceea ce constituie o violare a art. 5 CEDO.

Cauza Rapacciuolo c. Italiei (19 mai 2005, 76024/01)

- Recurs contra arestării. Celeritate. Condiții.

În cauza Rapacciuolo c. Italiei,

Curtea a considerat că modalitatea de calcul a termenului în care se judecă recursul contra unei privări de libertate se socotește potrivit jurisprudenței în materia duratei rezonabile a procedurii, punctul final fiind cel al comunicării soluției. Pe de altă parte, Curtea a amintit că a examinat deja faptul că judecarea unui recurs contra privării de libertate în 23 de zile contravine dreptului la o examinare rapidă a recursului contra arestării. Cum, în speță, acest interval de timp a fost excesiv, a existat o violare a art. 5 § 4.

CAPITOLUL II. SITUAȚIA APLICĂRII ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVIINȚA MINORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

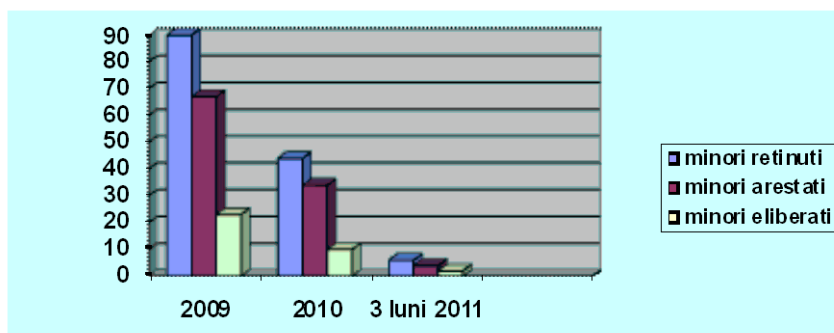
§1. Reglementări naționale privind aplicarea arestului preventiv în privința minorilor

Legislația Republicii Moldova nu face distincție din punct de vedere al tipului măsurilor preventive între adulți și minori. Conform codului de procedură penală, reținerea constituie privarea persoanei minore de libertate pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mare de 24 ore.

Astfel, în perioada 2009-2011 (trim.I), pentru săvârșirea diverselor crime au fost reținuți 140 minori, din care în privința a 105 minori a fost aplicată măsura preventivă - arestul preventiv.

În perioada anului 2009 pentru săvârșirea diverselor infracțiuni au fost reținuți 90 minori. Din numărul total al minorilor reținuți, în privința la 67 persoane a fost aplicată arestarea preventivă, 23 minori au fost puși în libertate. În anul 2010 au fost reținuți 44 minori, iar arestarea preventivă a fost aplicată în privința a 34 minori, iar în primele 3 luni ale anului curent au fost reținuți 6 minori, 4 minori fiind arestați preventiv (Fig.1).

Fig. 1 Aplicarea arestului preventiv în privința minorilor în perioada 2009 - 2011

Actele normative naționale care reglementează aplicarea măsurilor preventive sunt:

- Codul Penal al RM din 18.04.2002, publicat la data de 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74, art. Nr. 195;
- Codul de Procedură Penală al RM din 14.03.2003, publicat la data de 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110, art. Nr. 447, în vigoare din 12.06.2003;
- Codul de Executare al RM din 24.12.2004, republicat la data de 05.11.2010 în Monitorul Oficial nr. 214-220, art. nr 704;
- Legea RM Nr. 1036 cu privire la sistemul penitenciar, din 17.12.1996;

Hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova care se referă la aplicarea arestului preventiv sunt:

- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.39 din 22 noiembrie 2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, care prevede expres că: “Arestarea preventivă a minorului în faza de urmărire penală trebuie să fie evitată. În conformitate cu prevederile art.186, alin.3 CPP, minorul trebuie să fie deținut în stare de arest doar în cazuri excepționale, în funcție de complexitatea cazului, de gravitatea infracțiunii și dacă există pericolul real de dispariție a învinutului minor, ori riscul exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor sau a nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă...”;²

- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv” din 9 noiembrie 1998;

- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 4 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu din 28.03.2005, Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 10, p. 7;

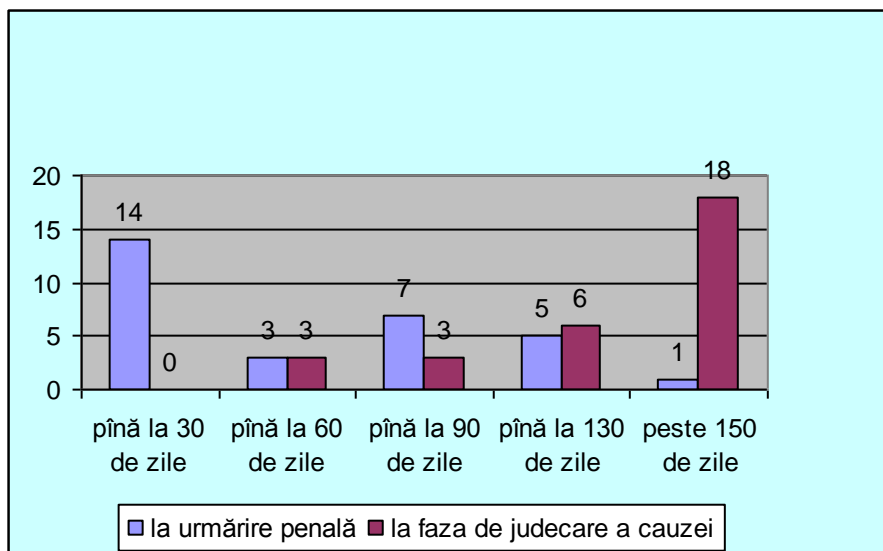
Chiar dacă în privința minorilor pot fi aplicate astfel de măsuri procesuale de constrângere ca: reținerea, obligațiunea de a nu părăsi localitatea și arestarea preventivă, dintre care ultimele două pot fi aplicate doar de către instanța de judecată (art. 10(2)(b) al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, art. 40 (2)(b)(iii) al Convenției cu privire la drepturile copilului, Regula 20 a Regulilor de la Beijing), se constată o preponderență a utilizării măsurii arestului preventiv, comparativ cu celelalte posibilități oferite de legiuitor.

Conform datelor statistice urmărirea penală în majoritatea cauzelor cu minori se efectuează în termen de până la 3 luni, respectandu-se termenul rezonabil de efectuare a urmăririi penale, deși s-au constatat și cazuri, când termenul urmăririi penale a constituit 4 luni și chiar mai mult de 6 luni, chiar dacă durata ținerii învinutului minor în stare de arest preventiv în faza urmăririi penale, conform prevederilor art.186 alin.(4) Cod procedură penală, poate fi prelungită numai până la 4 luni în cazuri excepționale, în funcție de: complexitatea cauzei penale, gravitatea infracțiunii, în caz de pericol al dispariției acestuia, de risc al exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor, a nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă.

Fig. 2 Durata aflării în arest preventiv la faza urmăririi penale și de judecare a cauzei

---

² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, nr.39 din 22 noiembrie 2004, pct.5. În Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii, 2005, nr.7, p.6;

Totodată, legislația procesual-penală a Republicii Moldova nu prevede termenul maxim de arest preventiv aplicat inculpatului minor, în perioada judecării cauzei și a exercitării căilor de atac, ceea ce determină detenția copiilor în stare de arest pe termen nelimitat la faza examinării cauzei în instanța de judecată. (Fig. 2).

Potrivit prevederilor art. 166 alin. (6) Cod de procedură penală, reținerea minorului nu poate depăși 24 de ore.

În conformitate cu prevederile art. 477 alin. (2) Cod de procedură penală, reținerea minorului poate fi aplicată doar în cazuri excepționale când au fost săvârșite infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave și excepțional de grave.

La efectuarea prezentului studiu s-a constatat că pe 28 cauze penale 33 de copii au fost reținuți pe perioada a 24 ore în izolatoare de detenție provizorie, fiind bănuși sau după caz, învinuși în săvârșirea infracțiunilor grave și deosebit de grave - art. 145, 151 alin. (4), 171, 172, 188 Cod penal.

Însă pe cauza penală nr. 1-92/09 în privința lui L.I., condamnat de către Judecătoria Drochia pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) Cod penal, se concluzionează că bănușul minor a fost reținut de către organul de urmărire penală, pe durata a 24 ore în izolatorul de detenție provizorie, contrar prevederilor art. 477 alin. (2) Cod de procedură penală, deoarece, infracțiunea, în săvârșirea căreia se bănușia copilul, în conformitate cu prevederile art. 16 Cod penal, se atribuie la categoria infracțiunilor mai puțin grave. În acest caz, reținerea minorului nu cade sub incidența prevederilor art. 477 alin. (2) Cod de procedură penală.

Mai mult ca atât, în privința minorului a fost aplicată și măsura preventivă -arestul preventiv pe o perioadă de 3 luni.

Măsurile preventive nu sunt categorii de pedepse penale, deși prin gravitatea lor uneori limitează libertatea persoanei, ca și pedeapsa penală, dar acestea se aplică pentru prevenirea unor consecințe negative în desfășurarea procesului penal, legate de comportamentul celui acuzat.

Modernizarea sistemului de justiție penală pentru minori înseamnă, în primul rând, perfecționarea cadrului legislativ în domeniu. În cadrul sistemului de sancționare aplicabil minorilor, legiuitorul a acordat prioritate măsurilor educative neprivative de libertate care, prin acțiunea și finalitatea lor, apar ca fiind cele mai adecvate pentru a realiza îndreptarea minorilor și a-i îndruma spre o viață onestă și în acord cu normele sociale. Măsurile educative neprivative de libertate se aplică asupra copiilor, atunci când aceștia au săvârșit pentru prima dată o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă și este posibil ca în timpul desfășurării urmăririi penale să nu fie aplicate măsuri privative de libertate.

§2. Preferințele instanțelor în privința dispunerii măsurilor preventive

Luarea măsurilor preventive implică, astfel, o mare responsabilitate, fiind vorba, pe de o parte, de limitarea unor drepturi fundamentale, libertatea individuală și libera circulație - cu consacrare constituțională și internațională (art. 3 și 13 din Declarația Universală a Drepturilor Omului), iar pe de altă parte, fiind vorba de persoane care, datorită stării de minoritate (naturală) au o percepție diferită asupra realității, în comparație cu adultul, atât în ceea ce privește fapta săvârșită și rezonanța ei socială, cât și relativ la măsurile procesuale ce se iau împotriva lor. Conform art.175 CPP al Codului de procedură penală al RM legiuitorul permite utilizarea următoarelor măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;
- 4) garanția unei organizații;
- 5) transmiterea sub supraveghere a minorului;
- 6) liberarea provizorie sub control judiciar;
- 7) liberarea provizorie pe cauțiune;
- 8) arestarea la domiciliu;
- 9) arestarea preventivă.

În continuare ne-am propus să prezentăm situația utilizării măsurilor preventive de către instanțele de judecată.

2.1 Transmiterea sub supraveghere a minorului Art. 184 CPP

De fiecare dată la soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în mod obligatoriu, se discută posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art. 184 CPP, cu motivarea ordonanței respective.

Transmiterea sub supraveghere a copilului se face unuia dintre părinți, unui curator sau unei alte persoane demne de încredere. Instanțele naționale ignoră aceste prevederi legale, nefiind aplicată în practică această măsură, întrucât a fost depistat doar un caz de transmitere sub supraveghere a minorului părintelui său, din cele 60 monitorizate.

Din materialele cauzelor penale monitorizate se mai atestă că majoritatea delicvenților minori își au originea din pătura vulnerabilă a societății, mulți din ei neavând loc permanent de trai, părinții cărora abuzează de alcool, unii fiind chiar analfabeți.

În asemenea situații statul, prin intermediul organelor de drept, în virtutea dispozițiilor art. 184 Cod de procedură penală, este obligat să transmită copilul sub supraveghere organului de tutelă și curatelă sau organului de învățământ, întru asigurarea protecției copilului, dar nu părinților sau rudelor, care însuși sînt violatori ai legislației.

De asemenea, s-a mai constatat că pe cauzele penale, unde copiii au fost condamnați în baza art. 145, 151 alin. (4) Cod penal, (omorul tatălui, sau cauzarea leziunilor corporale grave, cu survenirea decesului a concubinului mamei), în calitate de reprezentant legal au fost recunoscute mamele sau alte rude apropiate ale copiilor delicvenți. Acest fapt atrage atenție, deoarece, între mame sau alte rude apropiate și copii delicvenți există o legătură constructivă de viață de familie, ceea ce, în situațiile expuse supra, au putea influența copiii în sens negativ.

Se concluzionează că pe cauzele penale unde delicvenții minori au săvârșit infracțiuni în privința unor rude din cercul cel mai apropiat, ar fi mai binevenit ca pe perioada desfășurării procesului penal, copiii să fie transmiși sub supraveghere organului de tutelă și curatelă sau instituției de învățământ, ceea ce va asigura protecția copilului delicvent de alte presiuni și desfășurarea unei justiții echitabile.

Însă, urmează a se atenționa că, statul trebuie să se comporte de o manieră care să permită dezvoltarea legăturilor dintre copii și părinții acestora, menținerea acestor legături, măsura plasamentului trebuind a fi privită ca având caracter temporar. Prin urmare, atunci când autoritățile naționale decid să mențină plasamentul minorului într-o instituție de ocrotire socială, trebuie să verifice dacă mai persistă motivele care au determinat inițial luarea măsurii, ținând cont de interesul superior al minorului. De asemenea orice act de executare a acestei măsuri temporare trebuie să aibă ca finalitate scopul ultim al reunirii părintelui cu copilul său.

2.2 Obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara, articolul 178 Cod de procedură penală

Obligarea de a nu părăsi localitatea este o măsură preventivă de influență psihologică bazată pe încrederea că minorul bănuit/învinuit sau inculpat va respecta interdicțiile și obligațiile impuse prin această măsură, fiind totodată o modalitate de verificare și încercare a celui bănuit/învinuit dacă poate fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale, în situația în care acesta se căiește sincer și dacă este încredere pe viitor în comportamentul lui adecvat.

Din cele 60 de cauze penale supuse monitorizării în 19 cazuri a fost aplicată ca măsură preventivă obligarea copilului de a nu părăsi localitatea.

2.3 Arestarea la domiciliu art. 188 CPP

Pentru infracțiuni grave cu aplicarea violenței, pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, când minorul are domiciliu și familie, iar izolarea lui totală nu este rațională, poate fi dispusă, de către judecătorul de instrucție, la demersul procurorului, arestarea la domiciliu.

Arestul la domiciliu este un compromis între interdicția de a nu părăsi localitatea și cea de arest preventiv efectiv. În practică această măsură se aplică mai rar asupra minorilor, din toate cauzele penale monitorizate doar în 2 cazuri a fost aplicată ca măsură preventivă arestul minorului la domiciliu.

2.4 Arestarea preventivă a copilului – măsură excepțională art. 186 CPP

De remarcat este faptul că se accentuează prin lege necesitatea asigurării unui regim special minorilor aflați în conflict cu legea penală, cu toate acestea organele de drept naționale aplică și pînă în prezent arestul preventiv asupra minorilor în mult mai multe cazuri decît ar fi strict necesar conform cerințelor legii.

Conform prezentului studiu instanțele de judecată, în persoana judecătorului de instrucție, nu acordă deplină eficiență la capitolul argumentării necesității aplicării măsurii preventive - arestul preventiv în privința copiilor delicvenți.

Republica Moldova a fost de mai multe ori condamnată de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului pentru nemotivarea hotărîrilor judecătorești, îndeosebi la aplicarea măsurii preventive - arestul preventiv. Aceasta problemă este și mai actuală în cazurile privind aplicarea arestului minorilor.

Prin formularele întocmite pe marginea a 60 cauze penale monitorizate, în 45 de cauze a fost aplicat arestul preventiv și se denotă că instanțele de judecată foarte vag au reflectat în încheiere și mandat de arest motivele necesității aplicării arestului preventiv în privința copiilor,

indicînd fraze generale ca „...bănuitul/învinuitul/inculpatul încearcă să se ascundă....; ...presupunerea că bănuitul/învinuitul/inculpatul se va sustrage de la urmărirea penală....; ...posibilitatea săvîrșirii altei infracțiuni;...împiedicarea aflării adevărului”, fără a argumenta în ce constă aceste motive, prin ce se manifestă încercarea de a se ascunde sau de a se sustrage de la urmărirea penală, care este explicația riscului posibilității săvîrșirii unei noi infracțiuni și prin ce poate un minor delicvent, aflîndu-se la libertate sau sub supraveghere socială, să împiedice aflarea adevărului, în ce constă bănuiala rezonabilă.

Mai mult ca atît, în cazurile cînd copiii sînt bănuți/învinuiți în săvîrșirea infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, aplicarea arestului preventiv este o măsură de excepție, însă instanțele de judecată nici sub acest aspect nu au argumentat necesitatea aplicării arestului preventiv în privința copiilor delicvenți și de ce nu este posibil de aplicat o altă măsură preventivă neprivativă de libertate.

Aceste momente duc la defăimarea actului de justiție, a calității lui, și concluzionează nivelul scăzut de ghidare a instanțelor de judecată cu jurisprudența CEDO, care prin Hotărîrea Curții Constituționale din 16 aprilie 2010 a fost recunoscută ca parte integrantă a dreptului național, purtînd un caracter exhaustiv la adoptarea hotărîrilor pentru instanțele de judecată naționale.

Dat fiind că arestarea preventivă a copilului este o măsură excepțională la luarea soluției de aplicare a arestului, atît procurorul în demersul său, cît și instanța în hotărîrea sa urmează să motiveze nu doar necesitatea de a aplica sau după caz a prelungi arestul preventiv, dar și faptul de ce consideră că situația este excepțională și că alte măsuri preventive nu vor asigura prezența minorului la urmărirea penală sau în instanță. În majoritatea cauzelor studiate asemenea argumente nu au fost aduse.

§3. Utilizarea elementului nejuridic în examinarea cauzelor cu minori

În cadrul probațiunii presentențiale, în privința bănuitului, învinuitului, inculpatului se întocmește un referat presentențial de evaluare psihosocială a personalității. Referatul se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată.

În privința unui copil, referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației. Referatul presentențial este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, avînd rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuitului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

Sub acest aspect, analizând cauzele penale în privința copiilor se atestă, că din 60 cauze penale, numai pe 10 cauze penale s-a întocmit referatul presentențial, ceea ce este o situație alarmantă pentru sistemul de drept al țării noastre.

Situația dată derivă din faptul că majoritatea copiilor condamnați, pe cauzele penale supuse monitorizării, vin din familii social vulnerabile, mulți dintre ei neavând un loc permanent de trai, fiind și analfabeți, pentru care, statul este obligat să le acorde o atenție deosebită, luându-i sub educația și protecția sa.

Din aceste cauze penale se mai constată că unele infracțiuni ca omorul, cauzarea leziunilor corporale grave, cu survenirea decesului victimei, sînt comise de minori pe motivul violenței în familie (agresiunea tatălui față de mamă, sau a concubinului față de mamă), întrebuițării și abuzului de alcool în cercul celor maturi.

Un rol important la depistarea acestor circumstanțe, îl are organul probațiunii în cadrul procesului penal, care prin intermediul întocmirii referatului presentențial constată originea socială a copilului delicvent, în baza căruia organele competente vor lua, individual în privința fiecărui copil, măsurile necesare pentru consiliere psihosocială, supraveghere și reintegrare în societate în scopul protejării comunității de riscul recidivei.

Urmează de a atenționa organele de urmărire penală și instanțele de judecată de a acorda eficiență deplină instituției probațiunii, întru aplicarea strictă a prevederilor legale în acest domeniu, în scopul contribuirii la scăderea nivelului de săvîrșire a infracțiunilor de către copii, prin majorarea gradului de supraveghere a copiilor social vulnerabili, cu aplicarea tuturor pîrghiilor eficiente de la acest capitol, atribuite de normele internaționale și legislația Republicii Moldova.

§4. Cauzele duratelor lungi de aplicare a arestului preventiv.

Informațiile examinate în cadrul studiului ne permit să afirmăm că examinarea judecătorească a cauzelor în care sunt implicați minori în arest, se desfășoară adesea pe o perioadă îndelungată de timp. Frecvent, datorită unor obstacole multiple, nu se poate asigura o procedură urgentă de soluționare a cauzelor cu minori delicvenți.

În funcție de înțelesul termenului de perioadă „rezonabilă” în care trebuie soluționată cauza unui minor, enumerăm principalele obstacole în calea celerității:

1. Instanțe aglomerate. Resurse umane limitate. Există foarte multe dosare ce revin spre judecare unei instanțe. În aceste condiții, termenele de judecată sunt stabilite la perioade mai îndepărtate.

2. Număr foarte mare de dosare deosebit de complexe, care trebuie studiate. Judecarea minorului într-o cauză complexă, în care se impune o cercetare judecătorească și administrarea

unui probatoriu amplu, creează premisele detenției minorului pentru o perioadă mai lungă de un an, până când instanța va pronunț o sentință definitivă. Aceste cauze pot fi cele în care sunt mai mulți inculpați dintre care și majori și în care sunt inculpați de comiterea mai multor fapte.

3. Lipsa de instanțe speciale pentru minori;

4. De asemenea, numărul polițiștilor și procurorilor care lucrează la anchetele penale este mic comparativ cu numărul infractorilor.

5. Soluționarea a foarte multor cazuri este întârziată datorită unor vicii legate de procedura de citare a părților implicate în proces. În plus, sunt numeroase situațiile când martorii cheie nu pot fi găsiți pentru a fi citați sau care fiind citați, nu se prezintă la ședința de judecată. Din motivele amintite pentru neprezentarea martorilor în instanță ar mai fi și lipsa banilor necesari deplasării martorilor din localitatea de domiciliu la cea unde se desfășoară judecata.

6. Nerespectarea procedurii de citare, care prevede anexarea la dosarul cauzei a dovezilor de citare a părților chemate la judecarea minorilor; aceste dovezi întârzie să se întoarcă, iar judecătorii sunt nevoiți să stabilească un nou termen de judecată.

7. În cauzele în care sunt mai mulți inculpați sau mai multe părți vătămate, procedurile de citare sunt foarte greu de îndeplinit determinând noi prelungiri în judecarea minorilor.

8. Adresele declarate inițial în faza de urmărire penală nu mai sunt valabile în faza de judecată. În cazul persoanelor fără adăpost aceste adrese nici nu există, făcând cu atât mai dificilă citarea martorilor. Astfel, judecătorii sunt puși în situația de a acorda termene mai lungi și repetate până reușesc să audieze toți martorii.

9. Întârzieri în efectuarea expertizelor medicale pentru stabilirea discernământului pentru minorii între 14-16 ani;

10. Măsurile neprivative de libertate care presupun supraveghere nu pot fi acordate mai ales în cazurile în care infractorul este „copil al străzii”, provine dintr-o familie fără autoritate asupra acestuia, dintr-o familie destrămată (situație care, în multe cazuri, a determinat minorul la săvârșirea infracțiunii sau la infracțiuni repetate) sau dintr-un anturaj care are influență negativă asupra minorului. În aceste cazuri supravegherea copilului ar fi fie imposibil de realizat sau ar avea un efect minim, minorul fiind expus în continuare riscului de a săvârși o nouă infracțiune.

11. Sunt foarte mulți minori „recidiviști”, iar media de vârstă la care minorii încep să prezinte comportamente deviante este în scădere.

12. Co-participarea unui număr mare de părți în proces (inculpați, avocați, reprezentanți legali, pedagogi, interpreți, părți vătămate, martori etc.), în absența cărora examinarea cauzei nu poate avea loc, determină amânarea frecventă a ședințelor de judecată.

13. Cumulul de infracțiuni necesită o perioadă mai mare de timp pentru examinare.

14. Utilizarea termenului maxim la urmărire penală în majoritatea cauzelor cu minori și lipsa reglementărilor privind termenul maxim în care să poată fi deținut un minor în arest preventiv la faza de judecată.

15. Organele de drept nu aplică în toate cazurile posibile transmiterea minorilor sub supraveghere. Acest lucru poate fi explicat, în special, prin următoarele:

- lipsa, în unele cazuri, a capacității părinților sau a altor reprezentanți legali de a garanta un comportament adecvat al bănuیتului, învinuitului minor;

- absența persoanelor care și-ar asuma răspunderea pentru supravegherea bănuیتului, învinuitului minor, în cazurile în care acest lucru nu poate fi exercitat de către reprezentanții legali.

Dincolo de argumentele invocate în acest capitol, pentru menținerea în arest a unui minor, chiar și pe o perioadă de peste un an până la primirea sentinței, instanța ar trebui să fie mai receptivă la solicitările apărătorilor de a nu se mai prelungi starea de arest, dacă organele de urmărire penală nu au progresat între două termene de judecată cu citarea/aducerea martorilor, cu întocmirea anumitor acte, cu administrarea probelor.

Astfel, în scopul evitării ținării în stare de arest a minorilor în perioade îndelungate de timp, ar fi oportună reglementarea în legislația procesual-penală a unor termene de judecare a cauzelor penale cu minori deținuți în stare de arest preventiv, astfel ca minorul să fie deținut o perioadă cât mai scurtă.

În conformitate cu prevederile art.270 alin.(1) pct.1) lit.h) Cod procedură penală, procurorul exercită urmărirea penală în cazurile infracțiunilor săvârșite de minori. Astfel, în scopul sporirii eficienței activității organelor procuraturii de asigurare a respectării legislației cu privire la protecția drepturilor și intereselor copilului, în temeiul prevederilor art.27 alin.(2) lit. c) din Legea cu privire la Procuratură, protecția drepturilor și intereselor fundamentale ale copiilor trebuie să constituie o atribuție de o importanță majoră și o prioritate în activitatea organelor Procuraturii. Acțiunile de urmărire penală ar trebui să se efectueze în termen cât mai restrâns, în special în cauzele penale unde bănuیتilor/învinuitilor le-a fost aplicată măsura preventivă – arestul preventiv.

În ceea ce privește contestarea încheierii judecătorului de instrucție în baza căreia a fost aplicat arestul preventiv, studiul a relevat că doar apărătorul bănuیتului/învinuitului minor atacă această încheiere la o instanță ierarhic superioară și aceasta, cu regret, nu în toate cazurile. Aceasta se datorează faptului că, bănuitul/învinuitul sau reprezentantul lui legal, deși sunt în drept să conteste încheierea privind aplicarea arestului preventiv, din lipsa cunoștințelor în acest domeniu, nu exercită acest drept. Nu utilizează acest drept nici reprezentanții lor legali.

Anumite dificultăți apar și în cazul analizei conținutului art.477 alin.1 din CPP al Republicii Moldova. În special, nu este clară procedura examinării chestiunii privind posibilitatea transmiterii bănuیتului, învinuitului minor sub supraveghere, sau după caz, din lipsa persoanelor care ar putea efectua eficient supravegherea, aceasta nu poate fi aplicată. De asemenea, nu este clar determinat cercul subiecților care ar participa la soluționarea acestei chestiuni și, respectiv, forma procesuală pe care urmează să o îmbrace actul respectiv.

De asemenea este necesar a motiva de ce se optează anume în favoarea arestului, dar numai cu indicarea materialelor din dosar, care ar genera obligativitatea și eficiența aplicării anume a acestei măsuri preventive. În acest fel se va respecta principiul contradictorialității, conform căruia, bănuitul, învinuitul minor și reprezentanții acestora au dreptul să ia cunoștință cu acele materiale ale cauzei care sînt prezentate de partea acuzării și să-și exprime asupra acestora propriile opinii și obiecții.

La luarea soluției de aplicare a arestului, atît procurorul în demersul său, cît și instanța în hotărîrea sa urmează să motiveze nu doar necesitatea de a aplica sau după caz a prelungi arestul preventiv, dar și de ce consideră că situația este excepțională și că alte măsuri preventive nu vor asigura prezența minorului la urmărirea penală sau în instanță.

Prin gravitatea lor deosebită și prin reacția publicului la savârșirea lor, anumite infracțiuni pot să suscite o tulburare socială de natură să justifice o arestare preventivă cel puțin o perioadă de timp (cauza Letellier c. Frantei). Totuși, un asemenea element nu ar putea fi apreciat ca suficient decît dacă se bazează pe fapte de natură să arate ca cercetarea în stare de libertate ar tulbura, în mod real, ordinea publică, arestarea fiind legitimă dacă ordinea publică este efectiv amenințată. Arestarea unui minor este o măsură excepțională care poate fi luată numai dacă celelalte măsuri nu și-ar atinge scopul. Astfel, prin dispozițiile Codului procedura penală și Convenția Europeană a Drepturilor Omului s-a admis că prin gravitatea lor deosebită și prin reacția publicului la savârșirea lor, anumite infracțiuni pot să suscite o tulburare socială de natură să justifice o arestare preventivă cel puțin o perioadă de timp (cauza Letellier c. Frantei). Totuși, un asemenea element nu ar putea fi apreciat ca suficient decît dacă se bazează pe fapte de natură să arate că cercetarea în stare de libertate ar tulbura, în mod real, ordinea publică, arestarea fiind legitimă dacă ordinea publică este efectiv amenințată. Reamintim că arestarea unui minor trebuie să constituie o măsură extremă care poate fi luată numai dacă celelalte măsuri nu și-au atins scopul.

CAPITOLUL III. MONITORIZAREA DURATEI ARESTULUI PREVENTIV ÎN PRIVINȚA MINORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

§1. Evidența minorilor aflați în arest preventiv în instituțiile de detenție ale Republicii Moldova

Evidența datelor privind minorii aflați în conflict cu legea este întreținută la toate fazele procesului penal după cum urmează:

- Direcția evidență operativă a MAI;
- Procuratura Generală;
- Direcția evidență specială a DIP.

Conform Legii nr. 216 din 29.05.2003 cu privire la Sistemul informațional integral automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni funcțiile sistemului întreținut de către MAI sunt:

- 1) colectarea, acumularea, prelucrarea, păstrarea și actualizarea informației cu caracter criminal;
- 2) asigurarea la nivel de stat a evidenței unice:
  - a) a infracțiunilor și a persoanelor care le-au săvârșit (inclusiv locuitorii Republicii Moldova care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul altor state), precum și a pedepselor aplicate lor;
  - b) a cauzelor penale și acțiunilor de urmărire penală;
  - c) a obiectelor marcate;
  - d) a persoanelor dispărute fără urmă și persoanelor date în urmărire;
  - e) a persoanelor deținute și celor aflate în instituțiile penitenciare;
  - f) a persoanelor eliberate din locurile de detenție;
  - g) a altei informații cu caracter criminal.

În cadrul bazei de date întreținută de către Procuratura Generală- „Sistem Informatic InfoPG” informația se referă în special la indicatorii stabiliți, pentru evaluarea rezultatelor activității sistemului procuraturii.

Baza de date este completată cu informațiile rapoartelor lunare despre activitatea subdiviziunilor organelor Procuraturii prin intermediul programului statistico-analitic „InforPG” către data de 2 a lunii, ora 24.00. La rândul său, Serviciu tehnologii informaționale asigură accesul la completarea bazei de date.

Programul de evidență automatizată a deținuților aflați în custodia instituțiilor sistemului penitenciar permite căutarea la zi a informației privind deținuții, inclusiv minori indiferent de calitatea lor procesuală.

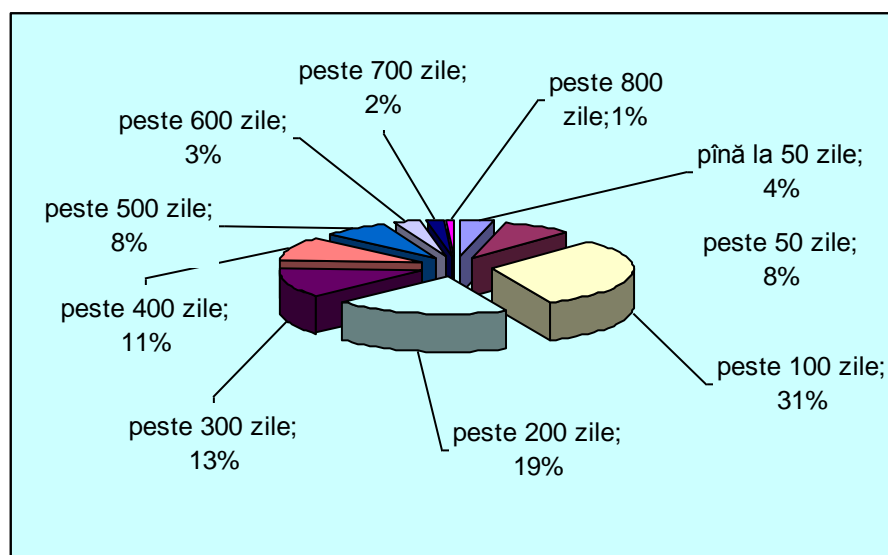
Părțile componente ale dosarului sunt: "Date personale", "Alias", "Arestat", "Sentința", "Reclamație de apel", "Recurs", "Mișcarea", "Antecedente", "Menționări", "Sancțiuni", "Predispus" și "Rude".

În cadrul prezentului studiu s-a stabilit că evidența duratelor aplicării arestului preventiv în privința minorilor este rezonabil a fi realizat utilizând informațiile stocate în cadrul bazei de date cu privire la evidența deținuților.

§2. Situația actuală în privința detenției minorilor în arest preventiv

În cadrul acestui capitol s-a realizat studiul informațiilor stocate în cadrul Programului de evidență automatizată a deținuților aflați în custodia instituțiilor sistemului penitenciar, pentru a identifica vârsta vinovitorilor și durata aflării minorilor în arest preventiv, inclusiv în instituțiile subordonate MAI.

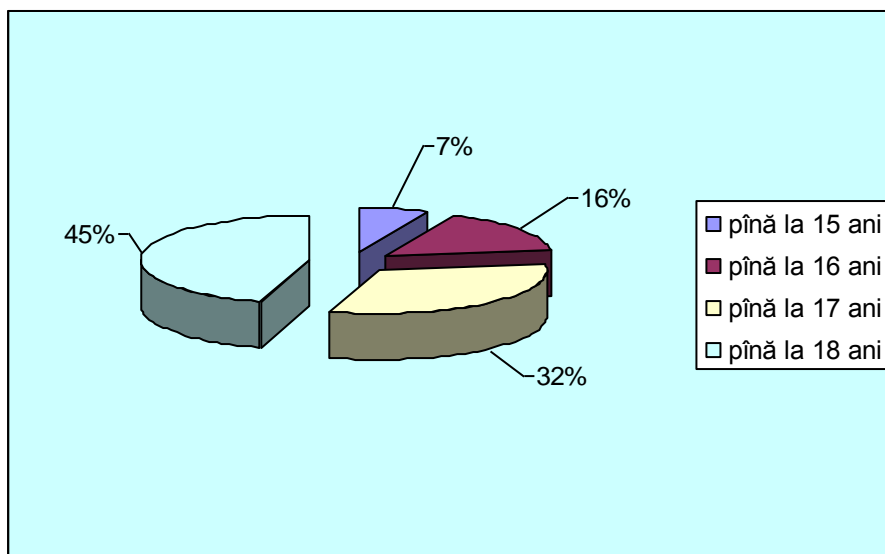
Fig. 3 Durata aflării minorilor în arest preventiv (pentru minorii aflați în arest preventiv în perioada 2009-trim.I 2011)

Deci peste 50% dintre minorii aflați în detenție petrec durate de peste 200 de zile în detenție preventivă.

În contextul jurisprudenței CEDO, unde se impune ca măsura arestării minorului să fie luată, ținând cont și de vârsta acestuia. (*Selcuk c. Turciei*), am realizat o evaluare a situației privind vârsta minorilor la momentul aplicării arestului preventiv Fig.4.

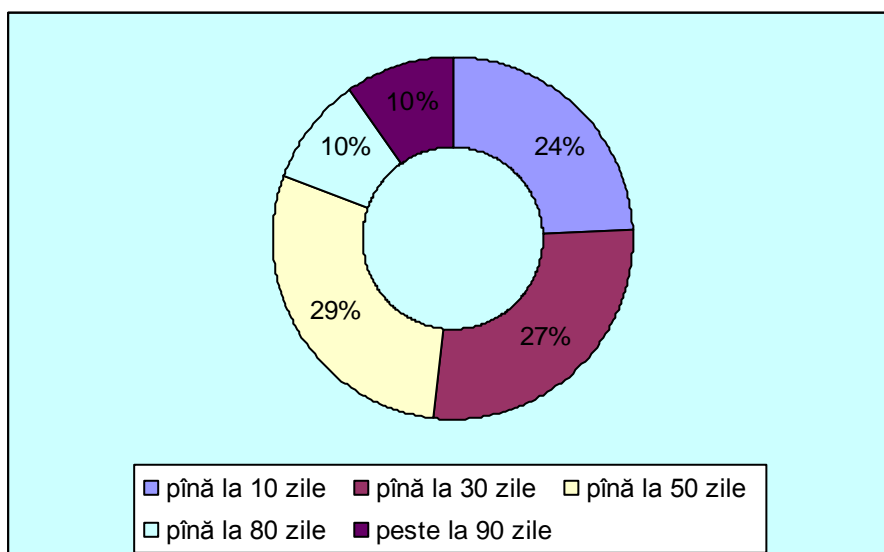
Fig. 4 Vîrsta minorilor aflați în arest preventiv în perioada anilor 2009 - 2011

În conformitate cu prevederile art.175 al Codului de executare al Republicii Moldova executarea arestului preventiv în privința minorilor este efectuată în cadrul instituțiilor de detenție specializate subordonate Ministerului Justiției. Respectiv, evidența deținerii persoanelor în cadrul sistemului penitenciar este realizată de către serviciile speciale din fiecare penitenciar.

Contrar normelor articolului 175 al Codului de executare al Republicii Moldova, care prevede că executarea arestului preventiv se asigură de către penitenciare, inclusiv de către izolatoarele de urmărire penală ale Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției, s-a stabilit că aproximativ 53% dintre minori s-au deținut mai mult de 24 de ore, în instituțiile de detenție subordonate MAI. (Fig.5)

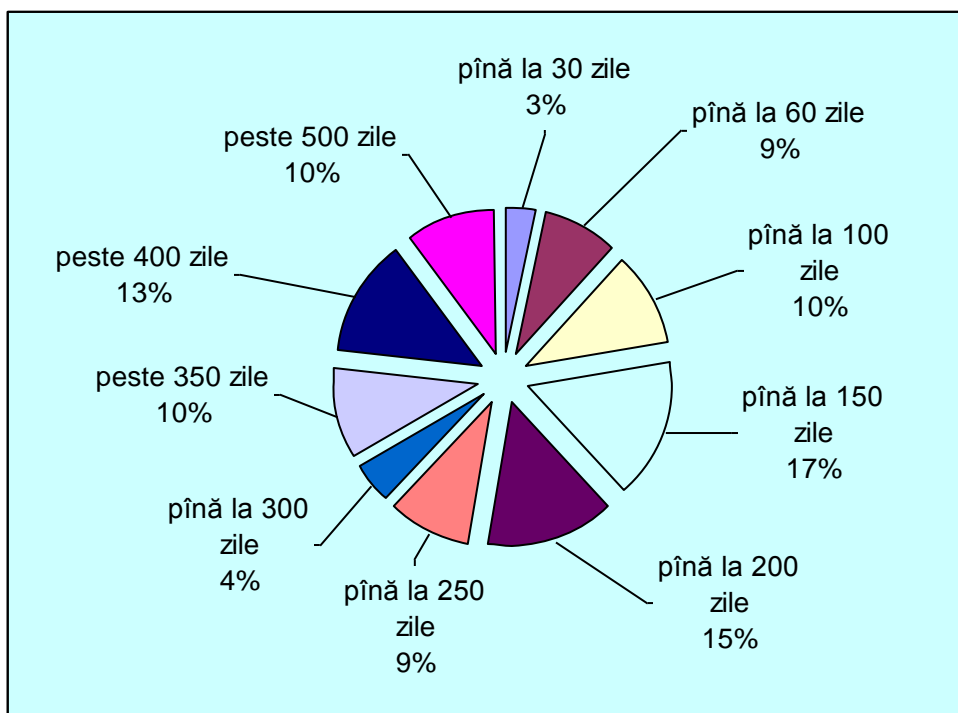
Fig. 5 Durata aflării minorilor în arest preventiv în cadrul instituțiilor subordonate MAI

Examinând, situația procesuală a aproximativ 27% dintre numărul total de deținuți minori din perioada 2009 – trim. I 2011, am constatat că duratele cele mai lungi de aplicare a acestei măsuri este întâlnită la faza de judecată. De asemenea persistă perioade exagerate și la faza de urmărire penală. După cum este reprezentat mai jos. (Fig.6)

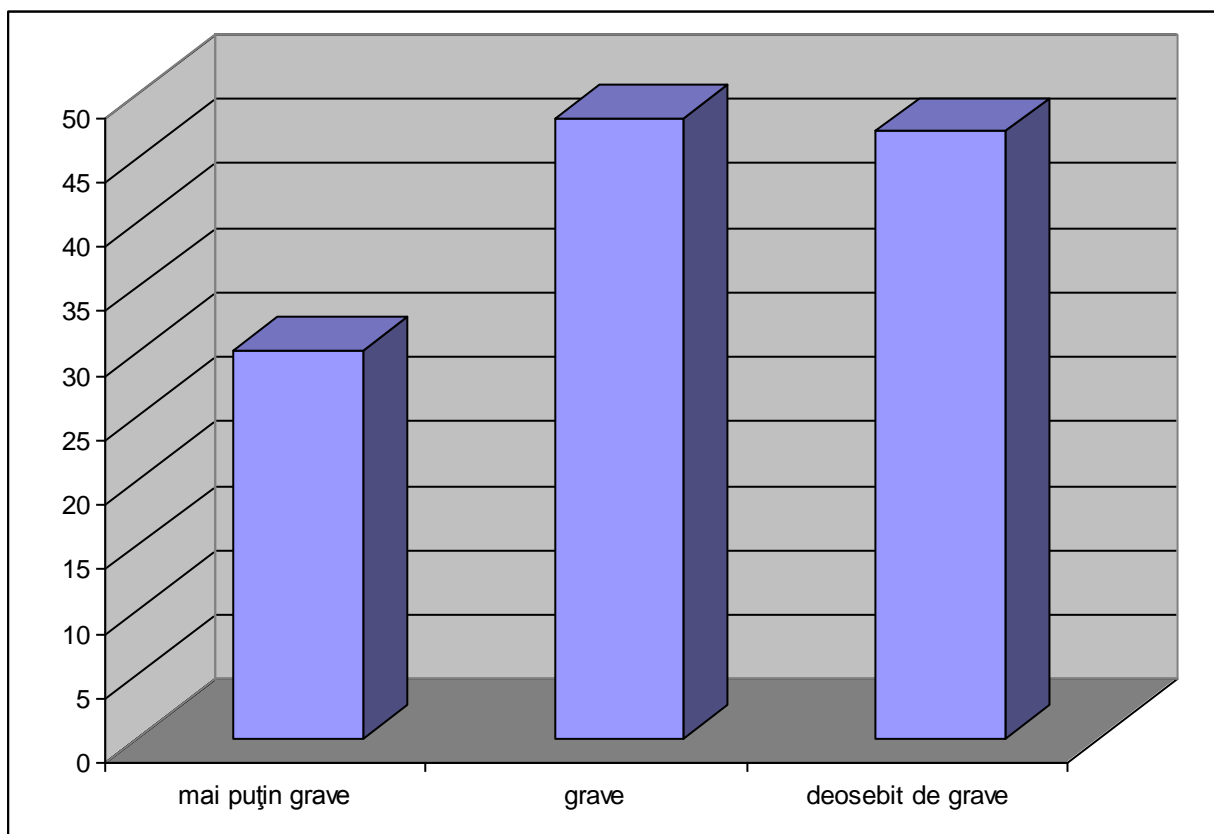
Fig. 6 Durata aflării minorilor în arest preventiv în instituțiile subordonate MJ

§3. Încadrarea juridică a faptelor penale comise de infractori minori

Pentru evaluarea conformității utilizării arestului preventiv a fost evaluată situația procesuală și încadrarea juridică a faptelor penale comise de către 121 de minori. În perioada 01.01.2009 - mai 2011 în arest s-au aflat 121 copii. Din numărul total de copii aflați în arest preventiv în cea mai mare parte sunt copii condamnați ulterior pentru infracțiuni grave și deosebit de grave (Fig.7).

Fig. 7 Încadrarea juridică a faptelor comise de infractorii minori supuși arestului în perioada 2009 – trim.I 2011

Conform informației înregistrate în programul de evidență a persoanelor deținute în instituțiile penitenciare cu privire la antecedente penale, au fost identificați 41 de minori cu antecedente. De asemenea 31 din copii au fost ceretați pentru cumul de infracțiuni.

Cele mai frecvente infracțiuni violente deosebit de grave sunt:

- vătămare corporală care a provocat decesul victimei – 22 ,
- omor – 18;
- viol - 9,

iar din categoria infracțiunilor grave:

- jaf - 13,
- viol – 11.

§4. Mecanismul de evidență al termenului de aflare în arest a minorilor

În rezultatul examinării situației existente în domeniul aplicării arestului preventiv în privința minorilor, putem conchide că s-au conturat și elementele unui mecanism de evidență a termenului arestului preventiv, care ar permite identificarea depășirilor termenelor legali de deținere în stare de arest preventiv al copiilor.

În ceastă privință amintim faptul că la capitolul III am enunțat instituțiile care întrețin evidența minorilor aflați în detenție. Considerăm că monitorizarea termenelor de aflare în arest al minorilor este lesne a fi realizat prin două mijloace:

1. Tehnic – instituirea unei funcții suplimentare în cadrul „Programului de evidență a persoanelor deținute în penitenciare”, astfel ca la depășirea termenului de aflare în arest preventiv la faza de urmărire penală – peste 90 de zile și de 180 de zile la faza de judecată, automat operatorul să fie informat despre aceasta.

2. Manual - de către colaboratorii serviciilor evidență specială din instituțiile penitenciare. Pentru aceasta este necesară perfectarea unei dispoziții interne ca lunar aceștia să verifice termenele de aflare a minorilor în arest preventiv neîntrerupt.

Indiferent de modelul de monitorizare care va fi acceptat, urmează ca instituția penitenciară în care este deținut minorul, la identificarea cazurilor de depășire a 90 de zile la faza de urmărire penală și de 180 de zile la faza de judecată să adreseze sesizările respective Procuraturii Generale, după caz și Curții Supreme de Justiție. Acestea din urmă, în limitele competențelor atribuite prin lege, vor avea posibilitatea să intervină cu acțiunile ce se impun.

Întru susținerea acestei abordări, precum și pentru argumentarea faptului de ce ar fi necesară această activitate suplimentară în cadrul instituțiilor penitenciare, menționăm faptul că prin instituirea unui mecanism eficient de monitorizare și identificare a minorilor cu termene mari în arest preventiv, în perspectivă poate fi diminuat numărul de asemenea cazuri. Respectiv se poate contribui la micșorarea populației penitenciare din instituțiile cu statut de izolator de urmărire penală.

RECOMANDĂRI:

A. Recomandări pentru reducerea termenului de arest preventiv a minorilor la faza urmăririi penale și examinare judiciară a cauzei

a) Recomandări cu caracter general:

1. Reglementarea în legislația procesual-penală a termenului maxim de ținere în stare de arest a minorului la faza de examinare a cauzei penale de către instanța de judecată;
2. Tratarea fiecărui copil într-un mod uman și cu respect pentru demnitatea intrinsecă a persoanei umane, ținând seama de vârsta copilului;
3. Conștientizarea de către fiecare specialist a faptului că întârzierile în luarea de decizii în legătură cu un copil aduc atingere interesului acestuia;
4. Tratarea copiilor în toate etapele procesului penal într-o manieră care să faciliteze reintegrarea lor în societate și asumarea de către aceștia a unui rol constructiv în societate;

5. Respectarea drepturilor copiii de a căuta, primi și de a împărtăși informații despre sistemul de justiție juvenilă într-o formă care este deopotrivă accesibilă și corespunzătoare pentru copii;
6. Respectarea dreptului oricărui copil de a contesta legalitatea măsurii privative de libertate, adresându-se autorității competente;
7. Acordarea fiecărui copil privat de libertate a dreptului la acces imediat la asistența juridică și de altă natură.

b) Recomandări pentru instanțele de judecată:

1. Luarea deciziilor privind arestarea preventivă a unui minor numai dacă celelalte măsuri preventive nu și-au atins scopul;
2. Adoptarea deciziei privind aplicarea arestului preventiv numai după consultări prealabile cu un serviciu social, respectiv cu verificarea oportunității aplicării altor măsuri alternative;
3. Privarea minori de libertate numai în unități care respectă drepturile omului și demnitatea copilului;
4. Creșterea receptivității judecătorilor la solicitările apărătorilor de a nu prelungi mandatul de arestare dacă organele de urmărire penală nu au progresat între două termene de judecată cu citarea/aducerea martorilor, cu întocmirea anumitor acte, cu administrarea probelor.
5. Justificarea temeinică de către instanță a detenției preventive a copiilor.
6. Manifestarea de suficientă diligență în instrumentarea cu celeritate a cauzelor penale cu minori, prin neadmiterea perioadelor de timp mari de inactivitate judiciară din partea organelor de drept.
7. Existența unui pericol pentru ordinea publică, drept motiv pentru menținerea în arest a minorului, nu trebuie să se refere la o ordine publică abstractă.
8. Limita temporală maximă pentru care se poate dispune arestarea unui minor, nu trebuie raportată la fiecare infracțiune în parte pentru care inculpatul este cercetat, ci la durata totală a detenției acestuia.

c) Recomandări pentru organul de urmărire penală:

1. Arestarea sau reținerea copiilor trebuie folosite doar ca măsuri de ultimă instanță și pentru cel mai scurt timp posibil;
2. Reținerea unei persoane în detenție pe o perioadă lungă trebuie să fie justificată de probe temeinice de vinovăție și de pericolul dispariției inculpatului, pentru a nu admite arbitrariului în privarea de libertate a unei persoane;
3. Solicitarea de către organul de urmărire penală și instanța de judecată a perfectării referatelor prezentențiale, pentru sporirea numărului cazurilor de aplicare a măsurilor preventive alternative arestului preventiv.

d) Recomandări pentru instituțiile de detenție:

1. Instituțiile de detenție trebuie să garanteze desfășurarea de activități și de programe de promovare a sănătății, respectului de sine și a simțului responsabilității din partea copilului;
2. Personalul implicat în activități privind copii privați de libertate, trebuie să beneficieze de instruire corespunzătoare;
3. Instituirea unui control efectiv al procesului de completare a tuturor rubricilor programului de evidență al deținuților, de către colaboratorii serviciilor speciale.

B. Recomandări necesare elaborării unui mecanism eficient de evidență a termenului arestului preventiv a copiilor:

1. Instituirea unei opțiuni suplimentare în cadrul „Programului de evidență a persoanelor deținute în penitenciare”, astfel ca la depășirea termenului de aflare în arest preventiv la faza de urmărire penală – peste 90 de zile și de 180 de zile la faza de judecată, automat operatorul să fie informat despre aceasta, urmînd a fi sesizată Procuratura Generală și Curtea Supremă de Justiție.
2. Aprobarea dispoziției directorului General al DIP privind monitorizarea termenelor de aflare a minorilor în arest preventiv neîntrerupt;
3. Efectuarea controalelor de serviciu (Procuratura Generală, Curtea Supremă de Justiție), cu identificarea persoanelor responsabile de admiterea cazurilor de tergiversare a procesului de examinare a cauzelor penale cu minori aflați în arest preventiv și stabilirea gradului de complexitate al cazurilor de depășire a termenului legal de aflare în arest al minorilor;
4. Perfectarea anuală a informației cu privire la termenele de examinare a cauzelor penale cu minori aflați în arest preventiv, cu publicarea acestora în buletinele informative ale Curții Supreme de Justiție și Procuraturii Generale.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Justiția penală și drepturile omului. Cercetare sociologică, Igor Dolea, Victor Zaharia, Vasile Rotaru, Elena Croitor, Veronica Mihailov, Cebanaș Alexandru; Institutul de Reforme Penale, 2010, Chișinău;
2. Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori, Prof. dr. Narcis Giurgiu
3. Asociația A Alternative Sociale Iași, 2005.
4. Tratat de procedură penală, vol.1, Nicolae Volonciu, Ediția a II-a, 1996, București. Drept Procesual Penal Ion Neagu, Bucuresti 2006, Ed.Global Lex
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003, Monitorul Oficial 104-110/447, 07.06.2003
6. Hotărâre Consiliului Superior al Magistraturii nr.149/11 din 29 martie 2011, cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale
7. Hotarirea Plenului Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, cu privire la practica judiciara in cauzele penale privind minorii nr.39 din 22.11.2004, Buletinul Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, 2005, nr.7, pag.6